

Contribuții la studiul stemei municipiului București în secolul XIX-XX

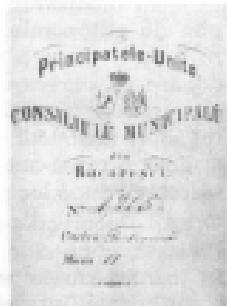
Orașele medievale europene au cunoscut de-a lungul veacurilor un regim de autonomie foarte diferit — după țara de origine și apariția lor în timp — care a mers de la independență absolută, și pînă la o subordonare cu oarecare drepturi de autoconducere. În țările românești, promovarea ceva mai tardivă a diferențelor așezări la nivelul de oraș n-a îngăduit niciodată o suveranitate totală acestor centre urbane ca în Apus, ci doar o evasi-autonomie și ea destul de variabilă ca prerogative și manifestări, după loc și epocă.

Orașul București s-a încadrat și el în acest sistem de cîrmuire autonomică limitată, cunoșcind o conducere locală cu oarecare drepturi de dispozitie, în fruntea căreia se afla județul, ajutat de cel 12 pîrgari, alcătuind astfel o autoritate intrucitivă asemănătoare consiliului comunal din timpurile moderne. În această situație, pentru a-și întări diferențele acte ce erau autorizate să emane, respectiva autoritate s-a bucurat de dreptul de sigiliu, de care firește a și uzat în limitele îngădiate de domnie.

Bucureștilor n-au avut încă de la acea epocă, ca atîtea alte orașe central și vest-europene, o stemă proprie care să fie gravată pe aceste sigilli de autoritate, edilii săi adoptînd — dată fiind influența elementului religios, preponderent în viața de stat și a societății timpului — o emblemă inspirată din reprezentările de ordin hagiografic.

Intr-un documentat studiu publicat cu mai mulți ani în urmă¹, s-a arătat în mod amănunțit că din punct de vedere iconografic, impresiunile sigilare ale autorităților orașenești bucureștene se pot încadra în două tipuri bine precizate, primul fiind Fecioara cu pruncul, al doilea, Buna-Vestire, fiecare dintre ele avînd cîte trei variante perfect distincte; cel dinții tip este dovedit documentar între 1563—1634, secundul între 1653—1698. Dintre variantele tipului II, ultima, din perioada cuprinsă între

¹ V. Paul Cernovodeanu și Nicolae Vătămanu, Considerații privitoare la pecetele orașului București în secolele al XVI-lea și al XVII-lea în *Materiale de Istorie și Muzeografie*, IV, 1966, pp. 3—44. În acest studiu, pe lîngă riguroasa clasificare a tipurilor sigilare amintite, mai găsim și reprezentările iconografice (v. p. 8, 7, și 11). Un alt studiu documentat despre sigillile Bucureștilor II constituie și cel al prof. Emil Virtosu, *Din sigilografia Moldovei și Țărilor Românești* în Doc. priv. la Ist. Rom., Introd., vol. II, București, 1956, pp. 441—443, 498—501, cu numeroase reprezentări iconografice a acestor sigilli, fig. 32—41, pp. 500—502. V. de asemenea și G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, pp. 729—732.

I. 1 Peceția din 1696 a orașului București cu efigia Bunei-Vestiri ; 2. Steagul din 1822 al agiei orașului București purtând aceeași reprezentare hagiografică ; 3. Peceția din 1830 a Comisiei îndestulării politii București ; 4. Antet din 1834 al Sfătușului orășenesc al orașului București ; 5. Antet din 1841 al aceleiași autorități comunale ; 6. Antet din 1859 al Consiliului municipal din București.

29 martie și 17 iulie 1698, (v. fig. I, 1)² ne atrage atenția în mod special, dat fiind că ea — după cum vom vedea mai jos — va servi ulterior, în ceea mai mare măsură, ca model pentru realizarea primei reprezentări de factură heraldică a emblemei orașului București în secolul XIX-lea. După cum se știe, la finele veacului al XVII-lea, Constantin Brâncoveanu desființează autonomia conducerii orășenești a Bucureștilor, abolind instituția județului și a celor 12 pîrgari ai orașului, cea din urmă căreia a cescatora datând din 10 martie 1689. În tot secolul al XVIII-lea nu vom mai întîlni deci nicăi un sigiliu cu vreo emblemă a capitalei Țării Românești dat

² Vede descrierea acestui tip sigilar și la Emil Virtoșu, op. cit., p. 501 ; reprezentarea, p. 532. Nu subiemem însă interpretările date de autor în cuprinsul același studiu, tipului II, varianta A, al sigiliilor municipale din ceea de a doua jumătate a veacului al XVII-lea, pe care respectivul autor nu îl consideră ca o reprezentare a Bunei-Vestiri, ci a unei alte scene hagiografice și anume Întîmpinarea Domnului. De asemenea, nu sîntem de acord nici cu interpretarea lui B. P. Hasdeu, care vede în emblematică orașului București tot trei tipuri iconografice dar cu următoarele aspecte : 1. Fecioara cu pruncul ; 2. Sf. Constantin și Elena (?) ; 3. Buna Vestire ; v. B. P. Hasdeu (12 acte municipale bucureștene între 1570—1670 cu trei tipuri iconografice sigilare). Sediția din 15 mai 1887. In Analele Academiei Române, Seria II, Tomul X (1887—1888), p. 4.

fiind că instituția care condusese treburile acestui oraș nu mai exista la acea epocă.

După 1821, cu prilejul reînșchimbării domnilor pământeni, apare pe steagul agiei Bucureștilor din 1822 — de data aceasta însă sub o formă heraldică — vechea emblemă a orașului, înfățișând Buna-Vestire, bineînțeles într-o reprezentare iconografică mai modernă (v. fig. 1, 2)². Intr-un scut oval mărghinit de două ramuri cu frunze de palmier ce se impreună la extremități și timbrat de o coroană domnească, se află reprezentat la dextro arhanghelul Gabriel Încoronat de nori lumișoși, ținând în mină stângă o floare și avind mină dreaptă ridicată către cer, la senestra Fecioara, așezată, cu mîndre împreunate pe piept și flancată de două măsuje joase pe care se află citoare carte, una deschisă, celală închisă. Fundalul arhitectonic este format dintr-un zid de piatră cu o ușă la senestra, în spatele Fecioarei; în registrul superior, de asemenea încoronat de nori lumișoși, apare Sf. Dumitru în formă de porumbel, emanind un fascicol de raze ce luminează capul Maicii Domnului. Scutul oval este flancat de o serie de trofee, la dextro un tui, două steaguri, o suljă, două fanioane, țesătă unei puști și o tobă; la senestra, un buzdujan, două steaguri, o suljă, două fanioane, un topor, crosa unui pistol și de asemenea o tobă; la baza scutului oval, pe centru, apare o balanță, simbol al dreptății de care agia, împărțială, trebuia să țină seama. În registrul superior al steagului se află la dextro soarele, iar la senestra luna, sub formă de crat-nou. Ceea ce este demn de remarcat în această scenă a Bunei-Vestiri ca emblemă a orașului București, e faptul că după o perioadă de intrerupere de 120 ani a unei atare reprezentări iconografice, ea revine în actualitate reluind o serie de elemente din varianta a 3-a a celui de al doilea tip ca spre exemplu: poziția celor două personajelor, floarea din mină arhanghelului, decorul arhitectonic, precum și soarele la dextro și luna la senestra, din varianta a 3-a a primului tip. Este deci de presupus că acel ce primiseră misiunea de a alcătui steagul agiei Bucureștilor dotat cu emblemă orașului, să fi cunoscut aspectul vechilor poești orașenești aparținând celor două tipuri amintite mai sus, menținind astfel o continuitate în tradiția iconografică a reprezentării respectivei embleme³.

In 1830 cu prilejul înființării, sub ocupația rusească, a unei comisii pentru aprovisionarea cu alimente a Bucureștilor, se creează un sigiliu oval ce reprezintă un shop de grușe peste care se suprapune o balanță, dedesubtul lor aflindu-se o bovină stând pe o terasă de ierburi; în bordură, legenda în caractere cirilice: „Comisia îndestulării politii București 1830” (v. fig. 1, 3)⁴. Aceste reprezentări, firește, nu pot fi interpretate sub nici o formă ca înfățișând vreo emblemă a orașului, restul lor fiind extrem de explicit și anume aprovisionarea cu făină și cu carne de vită a locuitorilor respectivelor urbe, alimente ce urmău desigur să fie cintărite în momentul distribuirii lor.

² Vezi reprezentarea în culori a steagului Agiei Bucureștilor din 1822 în P. V. Năsturel, *Steagul, stemă română, basemenele domnești, trofee. București, 1903*, pp. 46—47, fig. 14.

³ Ne răspundem întruțotul opiniei emise pentru prima oară în acest sens de heraldistul I. N. Mănescu, în diferitele schimbari de păcate avute cu dinsul cu privire la emblemă Bucureștilor de pe steagul din 1822 al agiei acestui oraș.

⁴ Vezi Arh. St. Buc., Filiala Muzeu Buc., Fond Primăria oraș. Buc., Dos. nr. 8/1830, filele 78, 190 și 318, precum și Dos. nr. 8/1831, fila 1181 (pecetă, în negru de fum, fiind aplicată pe adresa nr. 728 din 17 octombrie 1831).

II. 1. Pecetă din 1831 a Sfatului orașenesc al poliții București ; 2. Altă pecetă, tot din 1831, a aceleiași autorități comunale ; 3. Pecetă din 1831 a municipalității Capitalei București ; 4. Pecetă din aceeași epocă a Sfatului orașenesc din București ; 5. Pecetă din 1831 aproape identică cu precedenta ; 6. Pecetă din 1844 a lui Ioan Oteleșenaru, vornic al orașului București.

În 1831, o dată cu crearea Sfatului orașenesc București, s-a abandonat vechea imagine cu caracter religios a Bunel-Vestiri ca însemn al municipalității, adoptându-se în acest sens însăși emblema Tării Românești, adică acvila cruciată și incoronată, însoțită de legenda în caractere cirilice : „Sfatul orașenesc al poliții Bucureștilor, 1831” (v. fig. II, 1)⁶. Tot în același an, mai întâi în încă cîteva tipuri de pecetă (unele în negru de fum, unul singur în ceară roșie) ale aceleiași autorități municipale și anume : a) pecetă circulară, în negru de fum, reprezentind acvila valahică, conturnată, cruciată și incoronată, cu aripile deschise, ținind în ghiara dextră o spadă și în cea senestră un sceptru ; pasărlea heraldică este înconjurată de două ramuri cu frunze, la dreapta de stejar (?), la senestră de palmier, ramuri ce se întrelapă la baza lor, fiind legate pe locul intersecției cu o panglică cu fundă. Legenda, de asemenea cu caracter cirilice, conține textul „Sfatul orașenesc din București 1831” și se află plasată în bordura pecetăi (v. fig. II, 2)⁷ ; b) pe-

⁶ Vedi ibid. Dos. nr. 10/1831, fila 106, pecetă circulară pe negru de fum aplicată pe adresa nr. 232 din 9 aprilie 1832, reprezentând acvila Tării Românești conturnată, cruciată și incoronată, cu aripile deschise și zborul în jos, stând pe o ramură dreaptă și având legenda în bordură.

⁷ Vedi ibid. Dos. nr. 74/1839, fila 23 ; pecetă apare pe biletul nr. 749 din august 1882 emis de Sfatul orașenesc al Capitalei București pentru pavarea unei porțiuni din strada Calligraph. Vedi și Cristina Dîmă, *Activitatea sfatului orașenesc București* (englindizat în documentele de arhivă) (Iucr. în mss.), 18 p. + 3 p. anexe, v. p. 17. Este interesant de remarcat că respectiva pecetă se întrebănușă încă după mai bine de 20 ani de la apariția ei.

cetie circulară, în negru de fum, reprezentind de asemenea acvila Tânără Românești, incoronată, cu aripile larg deschise, ținând în cioc crucea, în ghilă dextră o balanță și în cea senestră un snop de griu. Legenda, în caractere latine majuscule, cuprinde textul: „Municipalitatea Capitalei București 1831” (v. fig. II, 3)⁸; c) pecetie circulară, în ceară roșie, înfățișând tot acvila valahică (însă conturată) cruciată și incoronată, cu aripile deschise și zborul în jos, stând pe o ramură dreaptă (fără atributele cunoscute în ghilă) și înconjurată de două ramuri, de stejar la dreapta, de laur la senestra, ramuri ce se întrelăie la bază, fiind legate pe locul intersectării lor cu o panglică cu fundă. Legenda, în caractere cirilice, conține textul: „Sfatul orașenesc din București” și nu poartă nici o dată. (v. fig. II, 4)⁹; d) pecetie circulară, în negru de fum, cu o reprezentare iconografică foarte asemănătoare cu precedenta, cu deosebirea că ambele ramuri ce înconjoară acvila sint de laur și legenda (de asemenea în cirilice) cu un text identic, mai conține și data 1831 (v. fig. II, 5)¹⁰.

Tot în același an 1831, se vor confecționa și unele sigili ale autorităților comunale din cele cinci văpsele (sectoare) ale orașului București, precum cel din mai 1831 al Comisiei din văpsseauna verde (v. fig. III, 1)¹¹, sau cel al Comisiei văpselli negre din același an și lună (v. fig. III, 5)¹², ambele aplicate pe negru de fum. Primul dintre aceste insemnări reprezintă acvila cruciată însă nefincoronată, cu aripile deschise și zborul în jos, stând pe o terasă dedesubtul căreia se află inscrișă data (mai 1831), legenda, în caractere cirilice, fiind „Comisia din văpsseauna verde București”; cea de a doua pecetie prezintă însă o deosebire însemnată, în sensul că acvila — de asemenea nefincoronată și cu aripile deschise — nu mai poartă o cruce în cioc ci o balanță. Data (mai 1831) se află inscrișă sub terasa pe care stă pasărea heraldică, textul în caractere cirilice al sigiliului fiind: „Comisia văpselli negre”. Mai semnalăm pentru această perioadă pecetia nedatată (tot în negru de fum), purtând în bordură, de asemenea în cirilice, legenda: „Comisia văpselli albastre”, în care acvila cruciată stă pe o filacteră (v. fig. III, 4)¹³, precum și pecetea din 1835 (aplicată tot în negru de fum) a văpselli galbene, cu o

⁸ Vedi Arh. St. Buc., Fil. Mun. Buc., Fond Pr. or. Buc., Dos. nr. 109/1839, fila 66; pecetă și aplicată pe autorizație de construcție nr. 1837 din 18 noiembrie 1838 a Secției Arhitectonice a Primăriei Municipiului București; facem atenția remarcă privitor la menținerea în funcțiune a acestui tip de sigiliu comunal după 27 ani de la apariția lui. V. și Cristina Dîna, op. cit., p. 17.

⁹ Vedi ibid., Dos. nr. 7/1840, fila 32 verso, sigiliului parafind respectivul dosar. Pe etiția fiind foarte asemănătoare ca fizică cu cea de la punctul d) care este datată 1831, ne poate îngădui să-o considerăm că este o replică în ceară roșie a acesteia.

¹⁰ Vedi ibid., Dos. nr. 116/1832, fila 22, pecetă fiind aplicată pe o autorizație de construcții din 1 noiembrie 1831 a Secției Arhitectonice a Sfatului orașenesc din București. Vedi de asemenea și autorizația de construcții nr. 279 din 12 noiembrie 1831 a acelorași autorități (col. de docum. I. N. Mănescu).

¹¹ Vedi ibid., fila 308, pecetă afiindu-se de asemenea aplicată pe o chitanță din 23 septembrie 1841 și pe alte numeroase astfel de inscrișuri din aceeași perioadă (v. filele 339, 374, 429 etc.).

¹² Vedi ibid., fila 308, pecetă afiindu-se de asemenea aplicată pe o chitanță din 20 ianuarie 1841, precum și pe alte inscrișuri similare din aceeași epocă (v. filele 334, 338, 481 etc.).

¹³ Vedi ibid., fila 310, pecetă aplicată tot pe o chitanță din 23 decembrie 1840, precum și pe altele de acest soi (v. filele 335, 345 etc.).

III. 1. Pecetă din 1831 a Comisiei vâpselii verde din orașul București ; 2. Pecetă din aceeași epocă reprezentând pe vornicul de poliție purtind cheia orașului ; 3. Pecetă secției arhitectonice a orașului București ; 4. Pecetă Comisiei vâpselii albastre din orașul București ; 5. Pecetă din 1831 a Comisiei vâpselii negre din orașul București ; 6. Pecetă din 1835 a Comisiei vâpselii galbenă din București.

reprezentare neieșită din comun a acvilei cruciate stând pe terasa sub care este scrisă data și purtind legenda în același gen de caractere ca și precedentele : „Comisia vâpselii galbene” (v. fig. III, 6) ¹⁴.

Apartinând aceleiași perioade, mai întâlnim pe un act din 1837 o altă pecetă (în negru de fum și nedatată) a secției arhitectonice a Sfatului orașenesc din București, reprezentând același gen de acvilă cruciată, așezată însă pe o jumătate de roată cu spite (poate o ruletă de arhitect ?) plasată pe o masă pe care se află sulari și planuri, precum și un compas, masă ce constituie în același timp și un postament pe care este inscrisă, în caractere cirilice, inscripția pe trei rânduri a sus-menționatei secții. Pecetă mai poartă în mordură o inscripție în același gen de caractere și anume : „Orașul Bucureștilor” (v. fig. III, 3) ¹⁵, ceea ce arată că la data aceea, acvila valahică — deși reprezentată în diverse ipostaze — devenise în mod obișnuit nu numai emblema capitalei Tărilor Românești, dar și a autorităților comunale în subordinea organelor municipale centrale.

¹⁴ Vezi Ibid., fila 309, pecetă înfășând de asemenea o chitanță din 20 ianuarie 1841, aflată și pe alte astfel de inscripții din respectiva perioadă (v. filele 307, 309, 304 etc.).

¹⁵ Vezi Ibid., Dos. nr. 47/1837, fila 8, pecetă aflată pe autorizația de construcție nr. 374 din 22 iunie 1837, emisă de Cantelearia arhitectonice a orașului București.

Tot peintre primele pecetii cu emblemă ale orașului București, constituind însă o excepție față de reprezentările iconografice curente, se situează și aceea nedatată, aflată pe o adresă din 1832¹⁶, și care înfățișează stând pe o terasă, un personaj în picioare (probabil vornicul de poliție) ținând în mîna dreaptă o filacteră și în cea stîngă o cheie (desigur cea a orașului), deasupra căruia este plasată în dimensiuni reduse, nellipsită acvilă cruciată, cu aripile larg deschise, dar fără nici un atribut în ghiara (v. fig. III, 2).

În studiu emblemelor orașului București de la această epocă nu trebuie omise și antetele hirtilor de corespondență oficială ale sfatului orașenesc din respectiva urbe. Astfel, în 1834 întlnim pe o adresă a sus-amintitei autorități municipale¹⁷ un asemenea antet reprezentând un personaj alegoric, Dreptatea, sub forma unei femei legate la ochi, drapată într-o rochie largă, încinsă peste plept cu o șarfă și ținând în mîna dreaptă o balanță cu talgerele în echilibru. Această reprezentare simbolichă clasichă care în mod obișnuit a fost și rămîne un atribut al ministerului de Justiție și al tribunalelor, ne-ar putea părea destul de ciudată pe un antet al unui consiliu municipal dacă n-am lega însă prezența ei de tradițiile de autonomie locală și de dreptul de judecăță ce-l avuseseră pe vremuri județul și pîrgarii orașului, a căror replică modernă o constituiau pînă la un punct, conducătorul și membrii sfatului orașenesc de la această epocă. De altfel, prezența balanței ca element simbolic în emblematica municipală bucureșteană apare destul de frecventă, începînd de la steagul aigel din 1822 (unde ea figurează desigur legată și de atribuțiile acestei instituții) și apoi, după cum am vizuat, și pe reprezentările de tip sigilar analizate mai sus, precum : pecetia din 1830 a Comisiei de Indestulare a poliții București, ceea din 1831 a Municipaliatății Capitalei București, în care acvila ține în ghiara dextră o balanță, în sfîrșit, pecetia, tot din 1831, a Comisiei văpselii negre în care pasărea heraldică ține în cioc respectivul simbol al dreptății.

Un alt antet cu emblemă, de astă dată din 1841, întlnim pe adresa nr. 1632 din 22 mai a „Statului orașenesc al poliții București”¹⁸, antet reprezentînd pe o terasă de pămînt și iarbă, o movilă de piatră de pavaj dispuse pe trei rînduri suprapuse, peste care se află culcat la orizontală un snop de gru cu spicile la dextera la dextera (v. fig. I, 5), emblemă legată desigur de îndatoririle de pavare a străzilor a respectivei autorități municipale cu contribuția locuitorilor orașului.

Dar aceste reprezentări izolate care fac excepție de la cele curent întrebuintate de organele conducerii orașenesti a Bucureștilor, nu vor împlîna asupra emblemelor consacrate pînă atunci — acvila valahică — folosită de această autoritate, ele apărînd doar ca niște încercări timide

¹⁶ Vedi ibid., Dos. nr. 5/1831, fila 74, pecetia (în negru de fum) fiind aplicată pe adresa nr. 186 din 27 martie 1832 a Statului orașenesc al poliții Bucureștilor către cîrstîția Dvornicie a noileiași poliții. O pecetie identică aplicată pe o adresă similară din aceeași epocă (v. ibid., fila 83). Din legendă, de asemenea în caractere cirilice, n-am putut distinge, din cauza imprimării defectuoase a ambelor pecetii — decât partea ultimă și anume : „...Bucureștilor”.

¹⁷ Vedi ibid., Dos. nr. 3/1831, fila 605 ; anșul se află pe adresa nr. 231 din martie 1834 a Sfatuului orașenesc al orașului București către aiga aceleiași urbe.

¹⁸ Vedi ibid., Dos. nr. 7/1840, fila 106, antetul găsindu-se imprimat pe o adresă a Sfatuului orașenesc al poliții București către cîrstîția uglei.

(și nu prea inspirate) de creștere a unor însemne proprii municipalității Capitalei care să fie distincte de cele ale țării.

În perioada următoare, acvila va constitui în continuare elementul dominant în reprezentările sigilare ale diferitelor autorități comunale bucureștene ca spre pildă pecetia din 1844 a lui Ioan Otetelișanu, vornicul orașului București (v. fig. II, 6)²⁹ în care pasarea heraldică, inclusă într-un scut circular timbrat de coroana domnească, apare cu toate atributele cunoscute — cruce în cioc, coroană pe cap, spadă în ghiara drestră și sceptru în cea senestră — prezintând încă un element distinctiv față de reprezentările anterioare și anume având aripile deschise cu zborul în sus.

Manifestările revoluționare din perioada pașoptistă nu vor influența, după cum ne-am fi putut aștepta, emblema adoptată de municipalitatea bucureșteană, întrucât întâlnim și după această epocă sigiliu apartinând unor autorități comunale dotate cu acvila valahică, ca spre exemplu pecetia din 1849 a Comisiei văpselii negre (v. fig. IV, 1)³⁰ în care pasarea heraldică apare în forma sa obișnuită, adică cruciată și incoronată, cu aripile deschise și zborul în jos, stind pe două ramuri de laur, aşezate în cruce, legenda în bordură fiind în caractere cirilice; de asemenea și în pecetia din 1851 a Comisiei văpselii galbene (v. fig. IV, 2)³¹, acvila, cruciată și incoronată, se infățișează conturată, cu aripile deschise și cu zborul de asemenea în jos, tîrnind în ghiara drestră spada și în cea senestră sceptrul, dedesubtul ei aflindu-se data 1851 și având legenda în bordură, tot în caractere cirilice. În sfîrșit, același tip de reprezentare a acvilei cruciate și incoronate, cu aripile deschise și zborul în jos, stind pe o terasă, mai întâlnim și în sigiliul Comisiei văpselii roșie din 1854, cu legenda în bordură, în cirilice³².

La aceeași epocă și autoritățile polițienești create și legate de municipalitatea Bucureștilor vor prezenta pe antetele sau sigiliile lor acvila valahică, prezență explicabilă desigur în mai mare măsură ele fiind totuși reprezentante ale puterii executive. Astfel sigiliul din 1854 a „Sefului Poliției Capitalei București”³³ infățișează pasarea heraldică a Țării Românești, cruciată și incoronată, cu aripile deschise și cu zborul în jos, stind pe două țevi de tun plasate în cruce și fiind înconjurată de o serie de alte trofee precum steaguri, săbii, o pușcă, o trompetă și o tobă, atribuite frecvente în heraldica și heraldica sigilară a secolelor XVIII și XIX în genere pentru persoane sau autorități militare. Tot astfel apare acvila valahică și în pecetia din 1858 a Escadronului de

²⁹ Impresiunea în ceară roz a sigiliului (f. 32) acestui dregător municipal din 1844 se află în colecția autorului.

³⁰ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 114/1852, fila 7 verso: pecetia în negru de fum este aplicată pe adresa nr. 312 din 1 august 1850 a Comisiei văpselii Negre. V. de asemenea și adeverința nr. 126 din 22 martie 1851 dată de aceeași comisie pentru autorizația de construcții nr. 279 din 12 martie 1851 (v. col. de docum. I. N. Mănescu).

³¹ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M.B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 44/1859, fila 290, pecetia în negru de fum fiind aplicată pe o adresă din 12 iulie 1860 a Comisiei culorii Galbene.

³² Vedi Arh. St. Buc., Arhivele Centrale, Sigiliu, nr. 2968.

³³ Vedi Ibid. Sigiliu, nr. 2969. Sigiliul cu f. 40 e confecționat pentru ceară și are data 1854 plasată în registrul inferior, sub trofee, cifrele 18 fiind separate de 54 de o tobă plasată pe central. Legenda în bordură, e în caractere cirilice.

1

2

3

4

5

6

IV. 1. Peceță din 1849 a Comisiei văștelii neagră din orașul București ; 2. Peceță din 1851 a Comisiei văștelii galbenă din orașul București ; 3. Peceță din 1858 a Escadronului de Jandarmi ai Poliției Capitalei ; 4. Peceță din 1859 a Consiliului municipal din București ; 5. Peceță din 1862 a Municipaliștilor Capitalei București ; 6. Peceță din 1869 a Comisiei colorilor neagră din București.

jandarmi ai Poliției Capitalei (v. fig. IV, 3)²⁴ în care pasărea principatului muntean, de asemenea cruciată și încoronată, e reprezentată în aceeași ipostază, adică înconjurată de un gen similar de trofee, precum drapele, fanioane, săbii, o tobă, avind însă aripile deschise cu zborul în sus. O imagine a acvelei cruciate și încoronate, dar conturnată, fără trofee, având însă spada în ghiara dreitară și sceptrul în cea stângă, cu aripile deschise și zborul în jos, ne-o oferă sigiliul Biroului Sergenților Capitalei București, nedatat, confectionat pentru a fi aplicat pe ceară²⁵. În 1859 cu prilejul Unirii celor două principate românești, municipalitatea Bucureștilor va menține în continuare ca emblemă a orașului înșăși stema țării, de data aceasta fiind vorba de scuturile acolate ale Munteniei și Moldovei, timbrate de coroana domnească. Astfel, atât pe sigiliu, cât și pe antete, respectiva autoritate orășenească va arbora începînd de la această dată, o reprezentare heraldică propriu-zisă și nu doar o emblemă neincadrată într-un scut, cum avusese pînă atunci. O serie de sigiliu și antete ale diverselor autorități municipale bucureștiene din respectiva perioadă vor infăși în diferite variante, noua stemă de

²⁴ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 44/1859, fisa 228. Peceță e aplicată în negru de fum pe o adresă a respectivelor autorități polițienești bucureștiene din 2 iulie 1858. Legenda prescurtată „Escadronul” de jandarmi al Poliției (Capitalei) este în caractere cirilice. Aceeași peceță se află și pe alte adrese similare din aceeași perioadă (v. filele 288, 289 etc.).

²⁵ Vedi Arh. St. Buc., Arh. Centr., Sigiliu, nr. 2976.

stat a Principatelor Unite. Astfel, purtind chiar data 1859, intinim pe cetiile in negru de fum ale tuturor celor cinci culori (sectoare) ale Capitaliei (v. fig. IV, 6 pesecția culorii de negru)²⁷ care prezintă scuturile acolate ale Moldovei și Țării Românești, timbrate de coroana domnească și înconjurate de trofee precum steaguri, arme și două țevi de tun aşezate în cruce, dedesubtul cărora se află data 1859. În bordură, pe două rinduri în registrul superior, pe unul singur în cel inferior, se află legenda în litere latine: „Principatele Unite. Comisia culorii (sic) neagră (respectiv roșie²⁸, albastră²⁹, verde³⁰, galbenă³¹) din București”. Tot cu această dată se mai păstrează și sigiliul Comisiei culorii Neagră (oarecum replica pentru ceată a insenmelor precedente), care conține o reprezentare asemănătoare, adică cele două scuturi acolate, de astă dată ale Țării Românești și Moldovei, înconjurate de trofee, precum steaguri, ghiulele (plasate 1, 2) și două țevi de tun aşezate de asemenea în cruce, dedesubtul cărora se află încrissă data 1859. În bordură, tot astfel pe două rinduri în registrul superior, pe unul singur în cel inferior, se găsește legenda în caractere latine, identică ca text cu precedenta³².

Din aceeași perioadă, dar nedatătate, mai putem menționa cîteva sigilii cu stemele acolate și încoronate ale celor două principate române (însă fără trofee), precum cel al Consiliului Municipal din București (v. fig. IV, 4)³³, apoi cel al „Despărțirii I din coloarea Albastră a orașului București” în care cîmpul scuturilor Moldovei și Țării Românești este înfățișat în ambele ecusane pe azur³⁴. Mai putem aminti și două antete cu stemele principatelor acolate și încoronate, precum cel din 1859 al Consiliului Municipal din București (v. fig. I, 6)³⁵ apoi cel din 1862 al Comisiei culorii de Roșu din Capitală³⁶ în primul aflindu-se în ecusonul din dreapta stema Moldovei, în cel de al doilea, găsindu-se în acest loc stema Țării Românești.

O remarcă care se impune privitor la reprezentările heraldice ale stemelor Principatelor Unite în postura de emblemă a orașului București, constă în aceea că, în urma studierii lor atente putem desprinde con-

²⁷ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 44/1859, fila 249, pesecția mai găsindu-se aplicată și în Dos. nr. 84/1861, fiile 20 verso, 148 verso etc. V. de asemenea și Arh. St. Buc., Arh. Centr. Sigili, nr. 1480.

²⁸ Vedi ibid., Sigili, nr. 1480.

²⁹ Vedi ibid., nr. 1487.

³⁰ Vedi ibid., nr. 1483.

³¹ Vedi ibid., nr. 1485.

³² Vedi ibid., nr. 1489. Este cert că și celelalte culori ale orașului București să nu avut cîte un sigiliu identic.

³³ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 63/1861, fila 42, pesecția este aplicată în cerneală pe biletul nr. 9 din ianuarie 1862 pentru plată taxei de paraj, bilet emis de Consiliul Municipal din București. Vedi ibid., fiile 43—63 și fila 90. Vedi și Cristina Dîna, op. cit., p. 17.

³⁴ Vedi Arh. St. Buc., Arh. Centr. Sigili, nr. 1838; însemnul este confectionat pentru ceată și poartă o legădu în bordură pe 2 rinduri „Principatele Unite. Despărțirea I din coloarea Albastră Oraș București”. În același deposit se găsesc și celelalte trei sigili respectiv ale despărțirilor II (ibid., Sigili, nr. 1837), III (ibid., nr. 1838) și IV (ibid., nr. 1839) ale celelași culori Albastră din București, firesc cu o reprezentare iconografică identică.

³⁵ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 44/1859, fila 75, antetul găsindu-se pe adresa nr. 1206 din 29 februarie 1860 a sus-amintitului Consiliu.

³⁶ Vedi ibid., Dos. nr. 22/1860, fila 94, antetul aflindu-se pe adresa nr. 8022 din iunie 1862.

cluzia că n-a existat nicăi o dispoziție legală precisă care să se refere la plasarea la dextra sau la senestra a ecusoanelor celor două țări românești. În principiu, în perioada statutului provizoriu de uniune personală pînă la unirea definitivă din 1862 în Țara Românească se întrebuijnea pe sigili, antete, sau pe alte însemne oficiale prevăzute cu ambele steme, scutul acestui principat așezat în primul loc de onoare, la dextra heraldică, în timp ce acel al Moldovei era plasat la senestra ; fenomenul era invers pe teritoriul acestei din urmă țări, unde se dădea firește, prioritate scutului cu capul de bou, cel valah fiind situat pe locul al doilea, la senestra. Din analizarea pecetilor ditate cu stemele acolate ale celor două principate, trebuie să tragem concluzia că cele mai multe dintre ele nu respectă principiul enunțat mai sus, intîlnind însemnele celor mai înalte autorități municipale bucureștene, deci ale însăși capitalei Țării Românești, care poartă stema Moldovei pe locul intii³⁸.

Totuși pe sigiliile autorităților polițienești legate de municipalitatea orașului București, sigili ditate cu stemele celor două țări române, precum cel al Prefecturii Poliției Capitalei (2 însemne, unul din 1859³⁹ celălalt nedatat⁴⁰), cel al Despărțirii VI a Comisariatului polițienesc din coloarea Albastră⁴¹, în sfîrșit cel al Direcționei Penitenciarului din București⁴² constatăm că — din patru asemenea însemne — trei dintre ele prezintă pe locul intii, la dextra, scutul cu stema Țării Românești, în timp ce numai unul (cel al Prefecturii Poliției Capitalei din 1859) dă prioritate ecusonului cu stema Moldovei.

În sfîrșit mai intîlnim un ultim caz, de astă dată din domeniul antetelor, în care diferite autorități municipale bucureștene arborează nu numai stema celor două principate reunite, dar și pavilionul de purpură căptușit cu hermină și timbrat de coroana domnească prezent doar în stema țării. Cităm în acest sens antetul Prefectului Capitalei București imprimat pe o adresă din 1863⁴³ și pe cel al Comisiiei culorii de Al-

³⁸ Mai ar exista o explicație care să justifice în cazul scuturilor acolate prezența Moldovei pe locul întii și anume faptul că respectivul principat a fost primul care a ales ca domn pe Alexandru Ioan Cuza la 5 ianuarie 1859, acesta devinând de-abia la 24 ianuarie și domn al Țării Românești. Făcînd o statistică sumară a pecetilor analizați mai sus, constatăm că din pînă însemne studiate, patru prezintă stema Moldovei la dextra și anume : pecetul Consiliului Municipal din București, sigilul tip al celor cinci culorile Bucureștilor din 1859, sigilul Despărțirii I din culoarea Albastră, în sfîrșit antetul același Consiliu Municipal al Capitalei ; în clar două însemne stema Țării Românești este la dextra de onoare heraldică și anume : pe antetul Comisiiei culorii de Roșu din București și pe sigilul Comisiiei culorii Neagră din Capitală.

³⁹ Vezi Arh. St. Buc., Arh. Centr., Sigilli, nr. 1479 ; în sigillu, stemele acolate sunt însoțite și de trofee.

⁴⁰ Vezi ibid., nr. 1469, confecționat pentru ceară ; v. replica lui pentru cerneală sau negru de fum, ibid., nr. 1478. Stemele acolate sunt de asemenea înconjurate de trofee.

⁴¹ Vezi ibid., nr. 1841 ; însemnul e datat 1864 și prezintă stemele principatelor incluse în același scut, Țara Românească fiind în primul cartier.

⁴² Vezi ibid., nr. 6093, ideea ca la precedentul, doar că sigilul nu este datat.

⁴³ Vezi Arh. St. Buc., Fil. M. B. Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 22/1863, fila 27 ; antetul se găsește pe o adresă din 10 iulie 1863.

bastru din București pe un act din 1864⁴²; în ambele cazuri, scutul despicate la verticală conține stema Țării Românești în primul cartier. Deși, precum am văzut, municipalitatea Capitalei adoptase după 1859, ca emblemă a orașului, scuturile acolate și timbrate de coroana domnească din stema țării, constatăm totuși și posterior datei menționate, persistența emblemelor cu acvila valahică din perioada anterioară și aceasta nu datoră întrebuiență în continuare a unor sigilli vecni, ci prin confectionarea unor noi asemenea însemne. Astfel găsim pe diverse acte din această perioadă, pecetii purtând data 1860, ce înfățișează pasarea heraldică a Țării Românești în diverse reprezentări; cităm dintr-asmenea cazuri sigiliul Comisiei celor Roșie care are gravată în centru acvila valahică conturnată, cruciată și încoronată, cu aripile deschise și zborul în jos, purtând în ghiera dreptă sceptrul și în cea senestră spada. Dedesubtul ei se află înscrierea data 1860. Legenda, în bordură, în caractere latine, pe două rânduri în registrul superior, pe unul singur în cel inferior, are ca text: „Principatele Unite. Comisia celor Roșie din Capitala București”⁴³. Un alt sigilu de aceeași factură este și cel al Comisiei celor Verzi care prezintă similitudini cu precedentul, cu diferența că acvila, de asemenea conturnată, cruciată și încoronată, are o reprezentare mai masivă (vădind asemănări cu acvila imperială napoleoniанă), ținând de data aceasta, invers, spada (cu aspect mai degradat de latacan) în ghiera dreptă și sceptrul în cea senestră. Legenda în bordură, gravată de aceeași manieră și în aceeași carteare este: „Principatele Unite. Comisia coloarei Verze din Capitala București”, data 1860 affindu-se de asemenea dedesubtul acvilei⁴⁴. O reprezentare identică, cu deosebirea numai a numelui diferit al celorii, o prezintă și sigiliul „Comisiei coloarei Galbenă din Capitala București”, purtând gravat aceeași dată 1860 și același tip de acvili⁴⁵.

Tot în primii ani de domnie ai lui Alexandru Ioan Cuza, mai precis în 1862, apare concorrent cu reprezentările heraldice cunoscute și analizate mai sus, o nouă emblemă a municipalității bucureștene ce conține de astă dată elemente proprii, distințe de cele ale țării. N-ar fi imposibil ca această emblemă să fi derivat din cea de pe antetul Sfatului orășenesc din București din 1834 (deși aproape trei decenii separă pe una de cealaltă), inserînd ce înfățișa, precum am văzut, pe Thermis, zeița dreptății, legată la ochi și ținând în mină dreaptă nelipsitul ei atribut, balanța. Totuși, noua reprezentare la care ne referim, deși prezintă oarecare asemănări cu alegoria Justiției, are în schimb și deosebiri care îl dau un caracter perfect precizat, ce exclude orice confuzie și ar produce privitor la interpretarea ce eventual i s-ar putea da. Este vorba de o pecete circulară a municipalității din București ce înfățișează un personaj femenin, purtând pe cap o coroană murală cu cinci turnuri, drapat într-un pepium și ținând în mină dreaptă o balanță cu talgerele în echilibru, iar în cea stângă, un corn al abundenței din care ies spicile și flori; personajul e aşezat pe un scaun, la rîndul lui

⁴² Vedi ibid., fila 51, antetul fiind imprimat pe adresa nr. 16497 din 17 februarie 1864.

⁴³ Vedi Arh. St. Buc., Arh. Centr., Sigiliu, nr. 1481.

⁴⁴ Vedi ibid., nr. 1483.

⁴⁵ Vedi ibid., nr. 1484.

plasat pe o terasă, dedesubtul căreia se află înscrisă data 1862. Legenda, în bordură, în caractere latine majuscule, pe un singur rind, are ca text : „Municipalitatea Capitalei Românei (sic) București” (v. fig. IV, 5) ⁶¹. Personajul alegoric femeian reprezintă, fără nici o indoială, însăși Capitala țării, coroana murală ce poartă pe cap nefingăduind nici o altă interpretare posibilă în acest sens ⁶². Balanța o putem pune în legătură cu dreptul de judecată avut cîndva de conducerea orășenească bucureșteană în secolele XVI-XVII, după cum am mai amintit supra, iar cornul abundenții simbolizează bunăstarea și prosperitatea la care ajunsese respectiva așezare urbană la acea epochă.

Dar nici reprezentarea alegorică a Bucureștilor nu va dăinui multă vreme ca emblemă a orașului, deoarece doi ani mai tîrziu, în 1864 ⁶³, domnitorul Alexandru Ioan Cuza — atât în urma raportului lui Mihail Kogălniceanu, ministru de Interne, Agricultură și Lucrări publice, cât și același al Consiliului comun al orașului ⁶⁴ — va stabili o altă stemă a orașului București, aceasta reprezentând din nou un simbol cu caracter religios și anume într-un scut în cîmp de azur, pe sf. mucenic Dimitrie ; scutul va fi timbrat de o coroană murală cu cinci turnuri, avînd ca tenanți (susținători) la dextro un păstor cu un cîine simbolizând pe ciobanul Bucur, fondatorul legendar al orașului, iar la senestra un herald purtînd armele țării, amintind că urbea este capitala Principatelor Unite. Motivul ce a determinat autoritățile de stat sus-amintite să adopte ca emblemă a Bucureștilor pe sf. Dimitrie constă în faptul că acest sfînt devenise încă din secolul al XVIII-lea, patronul orașului. După cum se știe, în timpul campaniei ruso-turce din 1768—1774, generalul rus Ivan Petrovici Saltikov (1730—1805) adusese în București moaștele sf. Dimitrie din localitatea Basarabov de lîngă Rusciuc și le depusese provizoriu în biserică Mitropoliei cu gîndul să le ducă în țară sau la sfîrșitul ostilităților. Dar bogatul și influentul negustor bucureștean Hagi-Dimitrie rugase și convinsese pe generalul rus să lase aceste relicve în oraș și să le dăruiască Mitropoliei Ungrovlahieci, sf.

⁶¹ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 63/1861, fila 83 ; pecetă e aplicată în cerneală pe biletul nr. 22 din iulie 1862 emis de Consiliul Municipal din București pentru perceperea taxei de pavaj. O pecetă identică și pe biletele nr. 12 și 24 din același an și lună, v. ibid., filele 100 și 101. V. și Vrăstina Dînu op. cit., p. 17.

⁶² Totuși, înseși autoritățile municipale vor confunda mai tîrziu, în 1868, personajul alegoric simbolizând Capitala țării cu zeita Themis, deoarece în procesul-verbal nr. 3239 din 28 martie 1868 (v. Emil Virtosu, București și sigilografie, în „Materiale de Istorie și Muzeografie”, IV, 1966, p. 127) semnat de Înselj primarul orașului București de la acea dată, C. Panniot, se afirmă că în urma confectionării, în respectivă lună, a unor noi sigilli ale municipalității, s-au distrus două pecetă mal vechi, dintre care una din 1862 reprezintă „Dreptatea ținând în mînă o balanță”, eroare evidentă care poate fi ușor dovedită prin prezența pe capul personajului alegoric femeian a coroanei murale, atribut al orașelor, consacrat de secole în similitudine heraldică.

⁶³ Cf. decretului nr. 1740 din 7 decembrie 1864, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 277 din 11/23 decembrie a același an (v. Emil Virtosu, op. cit., p. 124). Vedi și Stefan D. Grecianu, Evoluția României. Actele privitoare la stabilirea armelor oficiale, cu plășe și vocabular, București, 1960, p. 141.

⁶⁴ În sedința sa din 18 noiembrie 1864. Vedi Arhiva Primăriei Municipiului București. Sediințele Consiliului Comunal din 1864, vol. II, fil. 47 verso, în care se face și o descriere amănunțită a respectivei steme. Vedi de asemenea și Emil Virtosu, op. cit., p. 125.

Dumitru Basarsbov devenind de atunci protectorul capitalei Țării Românești²⁰. Aceste considerente vor determina mai tîrziu, în 1864, hotărirea Consiliului Municipal de a reprezenta în stema orașului București efigia sfîntului cu acest nume, deși trebuie precizat că imaginea sa nu apărea, în multiple variante, pe armeurile Capitalei noastre începînd de la data mai sus amintită și pînă în 1948, nu va fi ceea ce curiosului Dimitrie, călugăr în mîndăstirea Basarabov din Bulgaria, ci ceea ce a sfîntului militar Dimitrie, martir roman din epoca dioclețiană²¹. Dar nici stema Bucureștilor din 1864 descrisă mai sus nu va dăinu decât puțină vreme deoarece în 1865 înțilnim pe antetele Primăriei orașului²² o stemă diferită ca aspect de precedenta, în care, într-un scut (în cîmp de argint?) va apărea sf. Dumitru călare, în armură română, cu capul gol, cu o mantie fluturîndu-î pe umeri și ținînd în mâini o lanică cu virful în jos²³. Scutul este inserat într-un cartus, la rîndul său timbrat de o coroană murală cu cinci turnuri și flancată de doi tenanți, la dreapta un țăran îmbrăcat în port național (cu cămașă lungă, briu, ițari, opinci și o pălărie rotundă, simbolizînd, poate, tot pe Bucur ciobanul, dar fără cîine), iar la senestra un păg (copil de casă), cu capul gol, cu plete lungi, purtînd o tunică brodată pe piept (dorind poate să reprezinte, într-o altă variantă iconografică, tot un herald?). Coroana murală este flancată la dreapta de ustensile agricole (o furcă, o coasă și o lopată) și de o sulită, iar la senesra, de o serie de trofee precum o lanică, o jeavă de tun, o pușcă cu baionetă și două steaguri famioane. Deși în piedestalul ornamental pe care stă scutul și cei doi susținători ai săi se distinge o panglică, pe ea nu apare însă nici o deviză (v. fig. V, 1).

Cîteva luni mai tîrziu, mai precis la 26 aprilie 1867, stema orașului București se modifică din nou²⁴. Consiliul comună fixind-o la acea dată în felul următor: într-un scut în cîmp de azur, sf. mucenic Dimitrie ținînd în mîna dreaptă o cruce și o ramură de dafin, iar în cea stîngă o lanică. În partea stîngă jos a scutului se află o cheie și o spadă

²⁰ Vezi Melchisedec, episcopul Romanului, *Scrije biografice din cîsta Mitropolitului Ungro-Vlahiei Filaret al II-lea 1792 și ale altor persoane bisericești contemporane cu el însuî, București, 1887, p. 64 și G. I. Ionescu-Gion, op. cit., p. 153 și 465.*

²¹ În această situație, nu ne putem explica pentru ce Stefan D. Greceanu, op. cit., p. 141, bînzonează stema Bucureștilor: „Scut de smală lăzuriu, încadrat cu St. Dumitrie Basarabov, înînd Crucea în dreapta și sulită în senesra toate d'auriu”.

²² Vezi Arh. Primăriei Municipiului București, Direcția Administrativă, dosar nr. 2/1866, adresa nr. 11063 din 5 octombrie 1866 și alte adrese ulterioare pînă la 24 noiembrie inclusiv, a celulașă an. Vezi de asemenea și Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. C. Buc., Dos. nr. 22/1860, fila 56, adresa nr. 12965 din 10 octombrie 1865 și ibid., Dos. nr. 63/1861, fila 162, adresa nr. 2019 din 5 aprilie 1867 a Primarului Capitalei adresat contabilului Primăriei.

²³ Această reprezentare iconografică a sf. Dumitru călare, însă într-un scut în cîmp de azur, de asemenea timbrat de o coroană murală cu cinci turnuri, dar fără tenanți, se mai află și astăzi pe patru stilpi cu felinare din grilajul celor două intrări în curtea clădirii vecheiului Minister de Finanțe de pe Calea Victoriei, colț cu Calea Griviței; aceeași imagine și pe scheletul metalic al cărora hîncă din grădina Clăbucetului. Reprezentarea equestră a sf. Dumitru a crescut dublu privitor la identitatea sa, întrucât a fost uneori confundat cu sf. Gheorghe (cf. P. V. Nistorel, *Stema României*, București, 1892, p. 236).

²⁴ Vezi Arh. Primăriei Mun. Buc. Sediințele Consiliului Comunal din 1867, Sediința din 26 aprilie, vol. I, fila 179 verso și fila 180 recto.

V. 1. Stema orașului București în 1865; 2. Stema orașului București în 1868; 3. Stema orașului București (variantă 1879); 4. Stema orașului București (variantă 1880); 5. Stema orașului București (variantă 1884); 6. Stema orașului București (variantă 1886); 7. Stema orașului București (variantă 1887); 8. Stema orașului București în viziunea heraldiștilor germani în 1888.

încrucișate. Ca susținători sănă la dextra un leu, iar la senestra o femeie dacă ținând un arpi în mîna stîngă. Pe o eșarfă de azur apare încrisă deviza orașului București în caractere latine majuscule: „Patria și dreptul meu”, totul plasîndu-se sub un pavilion de purpură, tîvit cu aur, căptușit cu hermină și timbrat de o coroană murală cu cinci turnuri de aur. Această stemă urma să împodobească standardele gărzii orășenești din București, inaugurate cu prilejul zilei de 10 mai 1867, trebuind însă în prealabil să fie aprobate și de ministrul de Interne.

Respectivele armerii, în forma preconizată de Consiliul comunăl al Capitalei în ședință sus-amintită, nu s-au menținut decît circa trei luni și anume pînă la 4 august al aceluiași an, cind survine o nouă modificare a lor din partea autorității municipale menționate, în sensul că se desființează pavilionul de purpură și hermină care rămîne întrebuințat numai pentru armele țării, iar scutul, în cîmp fasciat tricolor (roșu, aur și azur)⁵⁵ va conține ca mobilă heraldică pe „sf. Dimitrie Basarabianul (sic) patronul Bucureștilor”, fiind timbrat de o coroană murală și însotit de o eșarfă albastră purtînd ca deviză a orașului: „Patria și dreptul meu”, îndepărțindu-i-se deci și cei doi susținători, leul și femeia dacă⁵⁶.

⁵⁵ În colecția de steaguri a Muzeului Militar din București, se păstrează o serie de astfel de steaguri ale gărzilor orășenești purtînd pe tricolor stemele diverselor orașe ale țării.

⁵⁶ Vezi Arh. Prim. Mun. Buc. Ședințele Consiliului Comunal din 1867. Ședință LXX din 4 august, vol. II, filele 82 și 83.

Nici această reprezentare heraldică nu va dăinui decit pînă în 1868, cînd stema orașului va fi în sfîrșit definitiv stabilită. Într-adevăr la începutul acelui an, Consiliul comunăl va schimba cîmpul fasciat revenind la cîmpul de azur al scutului, în interiorul căruia va apărea sf. Dimitrie în picioare, vîzut din față, în armură română, cu capul rîmbat de raze, cu o mantie pe umărul stîng, ținind în mîna dreaptă o cruce, în cea stîngă o sulță cu virful în sus și stînd pe o terasă. Scutul este flancat de coroana murală cu cinci turnuri și în continuare nu mai este flancat de tenanți, fiind înconjurat pe trei părți de eșarfa ondulantă ce menține în caracter latine majuscule deviza „Patria și dreptul meu” (v. fig. V, 2) ⁵⁷.

Acest tip iconografic va cunoaște felurite variante, în genere neesențiale, ca spre exemplu varianta 1879 (v. fig. V, 3) ⁵⁸ în care sfîntul poartă o mantie scurtă, atîrnind în jos de pe umărul stîng și terminată printr-un ciucure, sau varianta 1880 în care același personaj calcă în picioare un dragon solzos plasat în terasă (v. fig. V, 4) ⁵⁹; urmează apoi varianta 1881 unde se mai conservă urme vagi din capul și trupul balaurului ⁶⁰ și variantele 1884 (v. fig. V, 5) ⁶¹ și 1885 ⁶² în care se înregistrează mici deosebiri în reprezentarea costumului și a mantiei sfîntului, a virfului lancei și a crucii, în sfîrșit o variantă din aceeași epocă, cca. 1886 (v. fig. V, 6) ⁶³ în care stema orașului apare într-o ipostază specială și anume partind atîrnătă de scut printr-o verigă, crucea unei decorații care desparte pe mediană eșarfa cu deviză. După aspect, decorația nu aparține celor românești de la acea epocă, amintind mai degrabă crucea ordinului rus de război Sf. Vladimir (deși acesta nu posedă spade plasate în cruce) între brațele crucii ca în cazul de față) ⁶⁴. Se succed apoi: varianta 1887 (v. fig. V, 7) ⁶⁵ în care sfîntul apare învechită într-o mantie amplă a cărei falduri cad pînă la pămînt, varianta 1889 ce prezintă pe sf. Dimitrie într-o reprezentare în poziție pe trei sferturi, mai redusă ca proporții și inclusă într-un scut cu un aspect compozit, neîncadrabil în nici una dintre formele clasice ce le poate cunoaște un ecuson în arta heraldică (v. fig. VI, 1) ⁶⁶, în sfîrșit varianta

⁵⁷ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 215/1868, fila 3 unde se anexeză un desen (4,5×5) ca model pentru confecționarea de către gravorul Carniol a unui număr de 56 de sigilli pentru municipaliitatea orașului și pentru alte autorități dependente de ea. Vedi și Emil Virlossa, op. cit., p. 125, care reproduce și acest desen.

⁵⁸ În colecția de steme a autorului.

⁵⁹ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 34/1880, anlet pe copertă. Să de la o astfel reprezentare se puteau însă confunda cu privire la identitatea sfîntului, deoarece în iconografia creștină, sf. Gheorghe ucigind balaurul este întotdeauna înfățitat călăre.

⁶⁰ Vedi peretea Oficiului Stării civile din circa V București pe un extras cu data 14/26 aprilie 1882 din registrul de decedați pe anul 1881 (col. de docum. I. N. Mănescu).

⁶¹ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 119/1884, anlet pe copertă.

⁶² Vedi ibid. Dos. nr. 38/1883, anlet pe copertă.

⁶³ Vedi Bibl. Acad. R.S.R. Cabinet numismatic, Sigilii, nr. 20.

⁶⁴ Ar fi posibil ca București să fi primit o asemenea înaltă distincție în urma razboiului victuos al României alături de ruși în campania din 1877—1878, drept care Capitala țării să fi fost recompensată în acest fel.

⁶⁵ Vedi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 160/1887, anlet pe copertă.

⁶⁶ Vedi ibid. Dos. nr. 102/1889, anlet pe copertă.

1890, mai exact proiectul Ștefan D. Grecianu din acel an (v. fig. VI, 3) în care singura modificare sesizabilă a fost propunerea ca șarfa de sub scut să fie roșie în loc de albastră cum fusese pînă atunci⁶⁷.

Că o curiozitate, menționăm și reproducem (v. fig. V, 8) stema Bucureștilor în vizuenea heraldiștilor germani din acea epocă a sfîrșitului de secol (îmaginea e luată din Meyers Lexicon din anul 1888)⁶⁸, în care se văd armerile capitalei României într-o reprezentare idealizată, foarte corectă din punct de vedere al științei blazonului, dar care n-a avut niciodată vreo circulație în țară. În sfîrșit mai amintim o variantă post 1891 (v. fig. VI, 2)⁶⁹ în care e reluată poziția pe trei sferturi a sfîntului, scutul timbrat de coroana murală și înconjurat la bază și pe flancuri de șarfa cu deviză, fiind inclus în alt scut mai mare cu inscripția în registrul superior „Ur(bea) Bucuresci”, cît și în sfîrșit variantele 1893 (v. fig. VI, 4) și 1911 (v. fig. VI, 6)⁷⁰, ultima interesantă prin aceea că sfîntul apare sub o formă foarte juvenilă, aparent fără mantie, într-un veșmint mai degrabă asemănător cu cel românesc rustic, ținind în mîini o cruce și o spadă minusculă.

Reprezentarea sf. Dimitrie în atare variante fără vreo semnificație deosebită va continua pînă în 1930, cind Comisia consultativă heraldică (înființată în 1921) va modifica din nou stema municipală a Bucureștilor, introducând de astăzi date alte elemente tradiționale, dar într-o reprezentare mai modernă. Astfel, într-un scut în cimp de azur, va apărea acvila Țării Românești (vechea emblemă a orașului în perioada 1831—1859 și 1860) de aur, cu toate atributele cunoscute (coroană pe cap, cruce în cioc, spadă în ghiara dreptă sceptru în cea senestră) purtând pe piept un scut mai mic în care în cimp roșu se află imaginea sf. Dimitrie văzut din față, îmbrăcat în tunica română, cu o mantie mai scurtă, purtată pe ambii umeri, cu sandale în picioare și ținind în mîna dreaptă sulița și în cea stîngă crucea. În cantonul inferior, de la virful scutului, peste coada acvilei, se află o panglică ondulată, roșie, purtând deviza cunoscută „Patria și dreptul meu”. Scutul cel mare este timbrat de o coroană murală cu șapte turnuri de argint care poartă în cimier o acvilă cruciată neagră (v. fig. VI, 5)⁷¹, această stemă municipală fiind întrebuită de autoritățile de resort pînă în 1948.

În sfîrșit, anul trecut, prin hotărîrea nr. 28 din 2 iulie 1970, Consiliul popular al municipiului București, intrunit în cea de a VI-a sesiune, a stabilit, în cuprinsul unui articol unic, elementele componente ale viitoarei steme municipale a Capitalei țării, după cum urmează: „un scut albastru (azur), surmontat de o coloană murală, simbolizând zidul unei cetăți, cu turnuri și crenele, avind plasat în mijloc acvila aurie cu ciocul și ghiarele roșii, cu capul intors spre dreapta, în profil, cu ariile deschise. În ghiara dreaptă, acvila ține o spadă, iar în cea stîngă

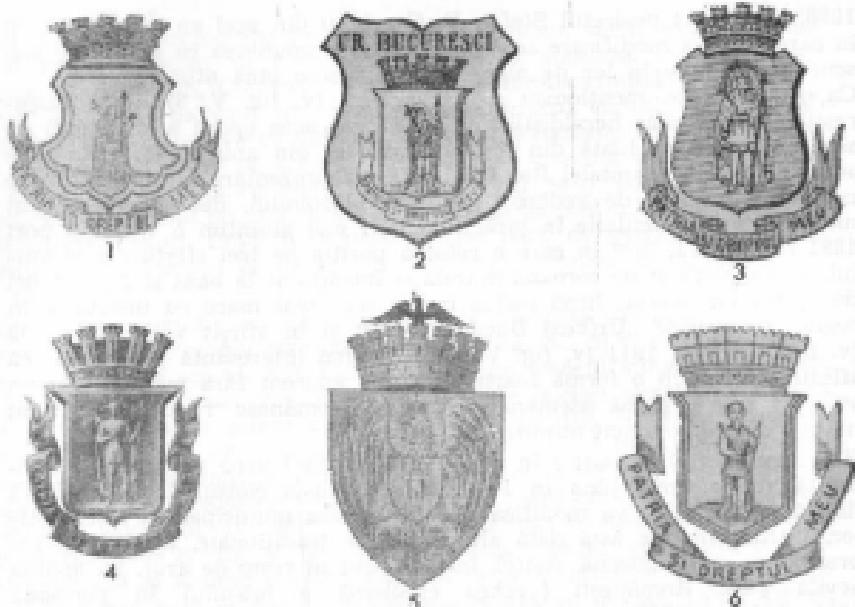
⁶⁷ Vezi Ștefan D. Grecianu, op. cit., p. 141 și pl. anexă.

⁶⁸ Vezi Meyers Konversations Lexikon. Eine Encyclopädie der allgemeinen Wissenschaften. Vierte Auflage. Band III. Leipzig, 1888, p. 611 (la articolul Bukarest, p. 610—612).

⁶⁹ În colecția autorului.

⁷⁰ Vezi Arh. St. Buc., Fil. M. B., Fond Pr. O. Buc., Dos. nr. 27/1911, anexă pe copertă.

⁷¹ Vezi Arh. St. Buc., Fond Comisia Consultativă Heraldică, dosar nr. 80—92 (1925—1930). Originalul stemei Municipiului București va fi depus de către Ministerul de Interni Arhivelelor Statului de-absină în aprilie 1931 (cf. adeverință nr. 169 din 22 aprilie 1931 a Direcției Generale a Arhivelelor Statului din București).

VI. 1. Steaua orașului București (varianta 1890); 2. Steaua orașului București (varianta 1891); 3. Proiectul Ștefan D. Grecianu pentru stema orașului București (în 1890); 4. Steaua orașului București (varianta 1893); 5. Steaua orașului București în 1900; 6. Steaua orașului București (varianta 1911).

buzzduganul de vornic, avind pe piept un scut de culoare roșie. Pe scutul aflat pe pieptul acvilei se află imaginea Ateneului Român, iar în partea de jos o șarfă tricoloră (roșu, galben și albastru) cu inscripția „Civitas Nostra Bucurestiorum”.⁷²

In prezent, în urma decretului Consiliului de Stat nr. 503 din 16 decembrie 1970, s-a instituit o Comisie Centrală Consultativă pentru elaborarea stemelor județelor și municipiilor țării, comisie care va definitiva și stema municipiului București.

Contributions à l'étude des armoiries municipales de Bucarest au XIXe et XXe siècles

RÉSUMÉ

Pendant les plus de cinq siècle d'existence, la ville de Bucarest a porté comme emblème et ensuite comme armes, toute une série de représentations iconographiques offrant une assez grande variété de types et de symboles. Au XIXe siècle, on rencontre la première représentation heraldique de l'emblème de la ville de Bucarest (appartenant au type d'ordre hagiographique, illustrant l'Annonciation de la Vierge) sur l'étendard datant de 1822 de la police (grande aigle) de

⁷² Cf. Bul. Of. al Cons. Pop. al Mun. Buc., XVI, nr. 3, iunie-iulie 1970, p. 27. Această reprezentare iconografică a ultimei steme municipale a Bucureștilor, cît și majoritatea armerilor acestui oraș, anterior amintite în prezentul studiu, se află incluse în planșele 153-158 ale unui album de heraldie românească, lucrare în mes. a autorului, în curs de publicare.

cette ville. En 1831, lors de la création du Conseil communal de la ville de Bucarest, on renonce à la vieille image au caractère religieux comme emblème municipal, les édiles choisissant à sa place les armoiries mêmes de la Principauté de Valachie, c'est à dire l'aigle couronnée, portant dans son bec la croix et dans ses griffes l'épée et le sceptre. Cette représentation héraldique sera remplacée en 1859, lors de l'unification des deux pays roumains, par les écus accolés de la Valachie et de la Moldavie. A cette même époque parallèlement aux armoiries moldovo-valaques prises comme emblème par la ville de Bucarest, on signale également une courte réapparition de l'aigle valaqué sur les sceaux de plusieurs autorités municipales de 1860, ensuite en 1862, une nouvelle représentation cette fois-ci allégorique, de la ville elle-même, sous la forme d'une femme habillée à la romaine, assise sur une chaise curule, portant sur sa tête la couronne murale et dans ses mains une balance et une corne d'abondance. En 1864, désirant avoir enfin ses propres armoiries, la municipalité bucarestoise obtiendra le droit de créer de nouvelles enseignes héraldiques de la ville, choisissant de nouveau un symbole religieux, à savoir l'image de saint Démétrius, devenu au XVIIIe siècle le patron de Bucarest. Malgré que ce patron fut saint Démétrius Basarabov (du monastère du même nom, de Bulgarie, près de Ruscuc) toutes les représentations iconographiques se trouvant sur les armoiries de la ville de Bucarest à partir de 1864, reproduisent non pas l'image du moine béatifié du monastère bulgare mentionné, mais celle du saint militaire romain du même nom, ayant vécu et subi le martyre à l'époque diocétique. Au début, entre 1865—1868, saint Démétrius sera figuré dans une représentation équestre, puis à partir de 1868 jusqu'en 1948, dans une représentation pédestre. Après toute une série de variantes non essentielles (comme celles de 1879, 1880, 1885, 1890, 1911, etc.), une modification plus importante va se produire plus tard en 1930, lors de la Commission Consultative Héraldique.

Liste de illustrations

- I. 1. Sceau de 1898 de la ville de Bucarest représentant l'Annonciation de la Vierge ; 2. L'étendard de 1822 de la police (grande aigle) de la ville de Bucarest portant le même représentation hagiographique ; 3. Sceau de 1830 de la Commission d'approvisionnement de la ville de Bucarest ; 4. En-tête de 1834 du Conseil communal de la ville de Bucarest ; 5. En-tête de 1841 de la même autorité communale ; 6. En-tête de 1850 du Conseil municipal de Bucarest.
- II. 1. Sceau de 1831 du Conseil communal de la ville de Bucarest ; 2. Autre sceau, également de 1831, de la même autorité communale ; 3. Sceau de 1831 de la municipalité de la Capitale Bucarest ; 4. Sceau de la même époque de Conseil communal de la ville de Bucarest ; 5. Sceau de 1831 presqu'identique au précédent ; 6. Sceau de 1844 de Jean Oțeteleșanu, vornic de la ville de Bucarest.
- III. 1. Sceau de 1831 de la Commission de la couleur verte de la ville de Bucarest ; 2. Sceau de la même époque représentant le chef de la municipalité portant la clef de la ville ; 3. Sceau de la section architectonique de ville de Bucarest ; 4. Sceau de la Commission de la couleur bleue de la ville de Bucarest ; 5. Sceau de 1831 de la Commission de la couleur noire de la ville de Bucarest ; 6. Sceau de 1833 de la Commission de la couleur jaune de la ville de Bucarest.
- IV. 1. Sceau de 1849 de la Commission de la couleur noire de la ville de Bucarest ; 2. Sceau de 1851 de la Commission de la couleur jaune de la ville de Bucarest ; 3. Sceau de 1858 de l'Escadron des gendarmes de la Police de Bucarest ; 4. Sceau de 1859 du Conseil municipal de Bucarest ; 5. Sceau de 1862 de la Municipalité de la Capitale Bucarest ; 6. Sceau de 1859 de la Commission de la couleur noire de la ville de Bucarest.
- V. 1. Armoiries de la ville de Bucarest en 1865 ; 2. Armoiries de la ville de Bucarest en 1868 ; 3. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1879) ; 4. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1880) ; 5. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1884) ; 6. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1886) ; 7. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1887) ; 8. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1888).
- VI. 1. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1889) ; 2. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1891) ; 3. Projet Stefan D. Grecianu de 1890 pour les armoiries de la ville de Bucarest ; 4. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1893) ; 5. Armoiries de la ville de Bucarest en 1930 ; 6. Armoiries de la ville de Bucarest (variante 1911).